Juha Kekkonen

26.4.2022

Sosiaali- ja terveysvaliokunta

Lausuntopyyntönne 20.4.2022

VNS 2/2022 vp Valtioneuvoston selonteko julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2023-2026

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL) kiittää mahdollisuudesta lausua hallituksen esityksestä eduskunnalle julkisen talouden suunnitelmaksi vuosille 2023-2026.

Julkisen talouden suunnitelma jatkaa edelleen poikkeusoloissa, joissa koronavirustilanteen aiheuttamien terveydenhuollon lisäkustannusten lisäksi Venäjän hyökkäys Ukrainaan aiheuttaa paitsi talouspolitiikalle merkittäviä haasteita, myös esimerkiksi ICT-turvallisuuden vahvistamistarpeita. Poikkeukselliset tapahtumat vaikuttavat verotulojen vähenemiseen sekä akuutteihin keskipitkän tähtäimen menopaineisiin. THL pitää kuitenkin tärkeänä, että julkisen talouden suunnitelma tähtää rakenteellisin uudistuksin työllisyysasteen nostoon, joka tukee hallituksen tavoitetta velkasuhteen taittamiseen kasvattamalla kansantalouden kasvupotentiaalia. Pidemmällä aikavälillä väestön ikääntymisestä johtuva terveys- ja hoivamenojen kasvu säilyy keskeisenä julkisen talouden kestävyyttä haastavana tekijänä, johon pyritään vastaamaan sosiaali- ja terveydenhuollon uudistuksilla, joissa hyvinvointialueiden toteuttamat toiminnalliset muutokset, palveluintegraatio ja tuloksellisuus ovat avaintekijöitä.

Koronapandemia on paljastanut huomattavia resurssi- ja järjestelmäpuutteita kansallisessa varautumisessa globaaleja tai laajoja terveyskriisejä varten. Nämä puutteet ovat paitsi vaarantaneet väestön hengen ja terveyden, myös pakottaneet yhteiskunnan turvautumaan keinoihin, jotka aiheuttavat huomattavaa taloudellista, henkistä ja hyvinvointi haittaa - negatiiviset vaikutukset säilyvät vuosia. Vaikka resurssi- ja järjestelmäpuutteet ovat koskeneet monia toimijoita yhteiskunnassa, ne ovat näkyneet erityisen voimakkaina Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen toiminnassa. Puutteet ovat pitkittyneessä kriisissä korostuneet entisestään. Rahoituksen ja toimintamenojen epäsuhta johtuu sekä aikaisempien vuosien massiivisista leikkauksista että viime vuosina laitokselle osoitetuista uusista tehtävistä, joihin ei ole saatu rahoitusta tai rahoitus on ollut määräaikainen.

Erityisen tärkeänä THL näkee kansallisen terveysturvallisuuden kyvykkyyksien turvaamisen ja niiden kehittämisen sekä terveysturvallisuuden uhkiin vastaamisen. Infektio- ja ympäristöuhkiin varautumisen asiantuntijaresurssien tulisi vastata tulevan hyvinvointialueisiin perustuvan SOTE-järjestelmän varautumisen, seurannan ja torjunnan välttämättömiin tarpeisiin ja koronapandemian paljastamien puutteiden korjaamiseen. Kansallista tietoperustaista päätöksentekoa kansanterveysongelmissa ja kriisitilanteissa turvaava asiantuntija- ja tiedeneuvonantohenkilöstö sekä laboratorioiden analytiikkavalmiudet, toimintavaste ja seurantajärjestelmien käyttö sekä ylläpito tulisi turvata riittävällä resursoinnilla. THL näkee tärkeänä myös infektiotautien ja ympäristöterveyden sekä niistä johtuvista erityistilanteista ja kriiseistä aiheutuvien välillisten terveys- ja hyvinvointiriskien (toimeentulo, mielenterveys, huoli, eristäytyminen, kroon. sairaudet) arvioinnin ja niihin liittyvän asiantuntijuuden. THL:n asiantuntijaresurssit tulisi säilyttää tasolla, jolla laitos pystyisi huolehtimaan lakisääteisistä tehtävistä myös normaaliaikoina. Resurssit koskevat lakisääteisenä tehtävänä olevaa varautumista sekä infektio- että ympäristöuhkiin. Osaajien kouluttamisen pitkään jatkunut vaje on vaarantanut toiminnan jatkuvuuden ja on vaarassa johtaa kansallisen kyvykkyyden ja kapasiteetin katoamiseen Suomesta. Tämä vaarantaisi

väestön hengen ja terveyden suojelun ja valtion johdon tietoon perustuvan päätöksentekokyvyn. Tämä tarkoittaa normaaliajan resurssien mitoittamista kestämään osin myös kriisiaikoja, jotta valmius seuraavan kriisiin olisi riittävä. THL pitää erityksen valitettavana, että julkisen talouden suunnitelmassa ei ole riittävästi huomioitu edellä mainittuja laitoksen lisäresurssitarpeita.

THL pitää sinänsä hyvänä, että hyvinvointialueiden ohjauksen, varautumisen ja valmiuden resursseja vahvistetaan. Riittävällä resursoinnilla tulisi varmistaa myös hyvinvointialueiden tiedolla ohjaamiseen, arviointiin ja valvontaan täydentynyt tietopohja ja siihen nojautuva päätöksen teon tuki. Sosiaali- ja terveydenhuollon tiedolla ohjaamisen ja hyvinvointialueiden arvioinnin tueksi kehitettyjen aineistojen ja niiden edellyttämien tiedonhallinnan ratkaisuihin, joilla sote-sektorin palveluiden ja niiden kustannusten kehittymistä voidaan ohjata kansallisesti, ei ole osoitettu riittävästi resursseja. Myöskään hyvinvointialueiden tiedolla ohjaamiseen, arviointiin ja valvontaan käytettävän tietopohjan ja siihen nojautuva päätöksenteon tuen kehittämiseen ja ylläpitoon (sis. sosiaalihuollon ja ensihoitopalveluiden yksilötason toimintatiedot sekä sosiaali- ja terveydenhuollon talous ja henkilöstötiedot) ei ole riittävästi varauduttu.

Yliopistollisten hyvinvointialueiden koordinoimana perustetuttujen 5 valmiuskeskuksen tehtävänä on kerätä yhteen alueensa sosiaali- ja terveydenhuollon tilannekuva johtamisen tueksi. THL esittää, että se sekä ohjaisi ko. tietotuotantoa että myös keräisi yhteen varautumisen ja kansallisen tilannekuvan valtioneuvoston ja sosiaali- ja terveysministeriön ohjaustoimintaa varten sekä valtakunnallista ja kansainvälistä benchmarking-vertailua palvelemaan. THL:n hyvinvointialueiden arviointiin ja tukemiseen liittyvien THL:n uusien pysyvien tehtävien rahoitus voitaisiin esimerkiksi sitoa hyvinvointialueen muuhun rahoitukseen (esim. 0,3 % hyvinvointialueiden kokonaisrahoituksesta).

Kansallista laaturekisteritoimintaa pilotoitiin THL:ssä vuosina 2018-2020 Eduskunnan myöntämällä väliaikaisella rahoituksella. THL pitää hyvin merkittävänä, että julkisen talouden suunnitelmassa kehyskaudelle myönnettiin 5,6 milj. euroa sosiaali- ja terveydenhuollon laaturekisteritoiminnan ylläpitämiseksi. Jotta asiakkaille ja palvelujärjestelmälle voidaan varmistaa laaturekistereistä syntyvät hyödyt, tulee toiminnan rahoituksen olla riittävää, jatkuvaa ja pitkäjänteistä.

THL pitää tärkeänä, että sote-uudistuksesta aiheutuviin ICT-muutoskustannuksiin on osoitettu rahoitusta. Sote-uudistukseen liittyy keskeisesti tietojärjestelmien kehittäminen, minkä merkitystä ei voi ylikorostaa.

THL pitää myös tärkeänä, että tutkimus- ja kehitystoimintaan on osoitettu lisärahoitusta. Erityisen merkittävänä THL näkee Suomen Akatemian tutkimushankevaltuuden korottamisen pysyvästi 146,5 milj. eurolla sekä strategisen tutkimuksen myöntövaltuuden korottamisen 25 milj. eurolla.

Pääjohtaja
Markku Tervahauta

Yksikön päällikkö, HR ja talous
Janne Luomala